

בלי פוליטיקה, בבקשה - האמנם?

תמר ס' דרוקר¹

באוניברסיטאות רבות בעולם הוראת העברית נעשית במסגרת תוכנית לימודי ישראל ו/או במחלקות לשפות ותרבויות של המזרח התיכון. קהל היעד של התואר האקדמי בעברית או בלימודי ישראל, בעיקר באירופה, הוא ברובו לא יהודי: סטודנטים שמתעניינים באזור, ובעיקר בתולדות הסכסוך, ורואים את עתידם כדיפלומטים, עיתונאים, פעילים בארגוני סיוע, וכדומה. המעורבות והמודעות הפוליטית שלהם גבוהות, והן בבסיס הרצון והמוטיבציה ללמוד עברית. אבקש לתאר כאן את המציאות בכיתות שכאלו ולהציג את אפשרות השינוי, ולו במעט, של דרכי הוראת העברית בחו"ל. מעבר לצורך להעשיר את אוצר המילים הקשורים לאקטואליה ולפוליטיקה והצורך להאיר את הרבדים והמשמעויות ההיסטוריות והתרבותיות של השפה, אפשר גם לתת מקום לדיון פוליטי בשפה העברית, לשוחח עליה ועל דובריה.

מניעים מגוונים ללמוד עברית בחו"ל

אפתח בציטוט מבלוג בשפה האנגלית, בתרגומי:

שתי המילים הראשונות שלמדתי בעברית היו 'מאין את?'. המורה השתמשה בשאלה זאת לשבור את הקרח בכיתה. זאת הייתה דרכה להכיר את התלמידים והזדמנות שבילנו לטבול את הלשון בבריכה המאיימת של שפה חדשה. לכאורה, זאת הייתה שאלה פשוטה. המורה נתנה לנו את חלקה הראשון של התשובה: 'אני מ...'. 'אני' בדיוק כמו שמבטאים בדרום לבנון. קל לזכור. אחר כך היינו צריכים להשלים את החסר. אבל אחרי אולי עשרה 'אני מלונג איילנד' נכנסתי ללחץ. מה יקרה, תהיתי בחרדה, כשאני אפריע למקלעת הנקייה הזאת של לונג-איילנדים וברוקלינים עם הקשר המקרי שלי ללבנון? האם יזרקו לעברי עגבנייה מטפורית? או, גרוע מכך, האם אשאר, אני והלאום החריג שלי, תלויים באוויר בשתיקה מביכה? ויותר חשוב, האם אלך אני בדרך הביישנית, חוששת להיות חייל בודד במערכה, ואתן למילים לצנוח חרש מפי או אולי, בראש מורם וחזה מתוח, אכה אתו בגאווה?

האירוע עצמו היה נטול דרמה, בהתחשב במרוץ המחשבות הנרגשות שליוו אותו. 'אני מלבנון', אמרתי, ומבטיי התרוצצו לכל עבר, בניסיון לעמוד על התגובות. 'לבנון', השיבה המורה, מתקנת.² כך כתבה סופי שמאס, סטודנטית לבנונית ללימודי מזרח תיכון באוניברסיטת ניו יורק, בעיתון מקוון בשפה האנגלית, באוקטובר 2012. כמו באוניברסיטת ניו יורק, כך באוניברסיטאות רבות אחרות, הוראת העברית היא חלק מתוכנית לימודים במזרח תיכון או שהיא נלמדת במסגרת 'לימודי ישראל'. למרות אחוז גבוה יחסית של סטודנטים יהודים, כפי שסופי מתארת, במחלקות רבות הסטודנטים לעברית אינם יהודים, ולרובם זהו המפגש הראשון עם השפה, עם דובריה ועם התרבות הישראלית המגולמת בעברית המודרנית.

תמר ס' דרוקר מלמדת עברית בבית הספר ללימודי אסיה ואפריקה של אוניברסיטת לונדון (SOAS). ד"ר דרוקר היא מוסמכת האוניברסיטה העברית בספרות אנגלית והיסטוריה ובעלת דוקטורט מאוניברסיטת קיימברידג'. בשנים האחרונות פרסמה מחקרים על אביגדור המאירי, חיים גורי, אהרן אפלפלד ואחרים.

1 המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בכנס 'סוגיות בחקר השפה העברית ודרכי הוראתה - הלכה ולמעשה', האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לתלמידים מחו"ל ע"ש רוטברג, יולי 2013. ההשתתפות בכנס התאפשרה בזכות מלגת מחקר של הפקולטה לשפות ולתרבויות, SOAS, אוניברסיטת לונדון.

2 Sophie Chamas, 'Ani mi Levanon' <http://mashallahnews.com/?p=7170> 02.10.2012 [accessed

3 July 2013 ותודה לעידו גדעון על הקישור.

אני מלמדת עברית בלונדון, בבית הספר ללימודי אסיה ואפריקה של אוניברסיטת לונדון, מוסד המוכר בכינויו סואס (SOAS). היחידה לעברית וללימודי ישראל היא חלק מלימודי המזרח הקרוב והתיכון בפקולטה לשפות ותרבויות. החלק הארי של המחלקה הוא התואר בערבית. בין השפות 'הקטנות' אפשר למצוא גם פרסית, תורכית, גרוזינית ותוכנית ללימודי המזרח הקדום. SOAS הוקם לפני כמעט מאה שנה, כחלק מאוניברסיטת לונדון, בדגש רב על הוראת שפות ותרבויות אסיה ואפריקה, על מנת להכשיר את הפקידות הגבוהה של האימפריה הבריטית. גם היום המוסד מתייחד בהתמקצעות האזורית שלו ובדגש הרב המושם על הוראת שפות, מבורמזית וסוהילית עד חיתית ועברית.

הסטודנטים שלנו כבר אינם משמשים מושלים במחוזות נידחים של האימפריה, אך רבים מהם עדיין רוצים למצוא עצמם בעתיד עובדים במשרד החוץ או בארגונים בינלאומיים, בצוותי חשיבה, בעיתונות או בארגוני סיוע. המודעות הפוליטית של רוב התלמידים גבוהה, והרצון ללמוד עברית קשור קשר הדוק להתעניינות בישראל, לרוב לא מתוך זיקה היסטורית אלא מתוך רצון להכיר, להבין (ולעתים קרובות גם לשנות) את מדינת ישראל במאה ה-21. חלק מהתלמידים, כמו סופי, לומדים עברית במסגרת תואר בלימודי מזרח תיכון. אחרים רשומים לתואר דו-חוגי, עברית וערבית או עברית ופוליטיקה,³ וחלקם באים מארצות ערב - מלבנון, ממצרים, ירדן, סוריה או ארצות המפרץ הפרסי.⁴ עבורם, כמו גם עבור תלמידים אירופיים, הלימודים באוניברסיטה הם כשלעצמם אקט פוליטי, ובפרט ההחלטה ללמוד עברית טעונה בשיקולים פוליטיים ובמשמעויות רבות.

ניטרליות בהוראה - האם אפשרית? האם נדרשת?

יהיה זה תמים להתעקש על אובייקטיביות, ניטרליות ולמדנות טהורה בהוראת השפה. כבר בשיעור הראשון ובשאלה 'מאין את/ה?' יש מקום לרגישות ואולי אף לדין פוליטי. מה ישיבו תלמידי ממזרח ירושלים, תלמיד תורכי יליד גרמניה או בנם של אב בדואי-ירדני ואם ארמנית שגדל בלבנון?

כמובן, אין להפוך שיעור ראשון של היכרות לשיחה מעמיקה על זהות, לאומיות ושייכות, ואין מקום ליצור מכל שיעור פועל במה לזיכוח פוליטי. שיעורי הלשון אינם תרגיל בהסברה ישראלית. מטרתם, כמובן, היא הקניית השפה - אוצר מילים, תחביר, דקדוק וכדומה. אולם תפקיד המורה לעברית הוא להעניק לתלמידים נגישות וידע בשפה שיאפשרו להם להבין אותה

על כל רבדיה, כולל המשמעויות הפוליטיות הגלויות והנסתרות בה, ויכולת להשתמש בעברית הנרכשת כדי, בין היתר, לקדם ולבטא עמדות ופעילות פוליטית.

תשומת הלב וההתמקדות במרכיבים הבסיסיים של השפה אינם בגדר התחמקות מהשאלות הפוליטיות הבווערות. יש תלמידים השמחים לראות בשיעורי העברית מעין מפלט, תרפיה: אפשרות לעיסוק אינטלקטואלי ושכלתני שלא כרוך בהתעמקות האובססיונית בהיסטוריה, חברה ופוליטיקה. יש מקום לברך על האפשרות - המדומה, אולי - ליצור מעין 'אי' מבודד שכזה במסגרת חוויית הלימוד באוניברסיטה ובתוך כך, כמובן, לוודא שהשפה נגישה ושייכת לכל לומדיה, על מגוון דרכניהם, דעותיהם הפוליטיות וסיבותיהם ללמוד עברית.

3 שילובים אחרים אפשריים, אך אלה הפופולרים ביותר.

4 למשל, לנה נוסייבה, בוגרת תואר מוסמך בלימודי ישראל והתפוצות מאוניברסיטת SOAS בלונדון, מונתה לאחרונה לשגרירה באו"ם של איחוד האמירויות הערביות. לפרטים על המינוי בקישור הבא:

[<http://www.soas.ac.uk/news/newsitem88322.html> accessed 28 October 2013]

חשוב לזכור, וגם להבהיר לתלמידים, שכל שימוש בשפה הוא פוליטי, וזאת במשמעות הרחבה ביותר של המושג. הדברים כוחם יפה לא רק ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני או לענייני הפנים והחוץ של מדינת ישראל אלא גם ביחס לסוגיות חברתיות רחבות יותר, שכולן מגולמות ובאות לידי ביטוי בשפה: פוליטיקה של מגדר, של מעמד ושל זהות. ההכשרה האקדמית של הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, בארץ כמו בחו"ל, כרוכה בהקניית ידע, אבל - ובעיקר - בהקניית כלים לקריאה ביקורתית ואנליטית. מיומנויות אלה התלמידים מביאים עמם גם לשיעורי העברית.

ספרי לימוד כביטוי לתפיסת עולם וכמקור חינוך ועיצוב

רבים הסוציולוגים החוקרים את הנחות היסוד המנחים כתיבה של ספרי לימוד ואת האידאולוגיה הפוליטית, החברתית, הכלכלית - המשתמעת מהם. מחקרים רבים נעשו על ספרי הלימוד בהיסטוריה, באזרחות,⁵ כמו גם על חומר הלימוד באולפנים.⁶ תשומת הלב במחקרים אלה היא על קהל היעד של הספרים, תלמידי תיכון ישראלים ועולים חדשים, שעבורם השיעורים בתיכון, כמו גם שיעורי השפה באולפנים של משרד החינוך, הם חלק מתהליך חברות וקליטה; מטרתם של אלה היא הקניית ידע, אך גם הפיכת הלומדים לאזרחים ישראלים.⁷

אבקש להביא כאן כמה הבחנות של תלמידי לגבי ספר הלימוד עברית מן ההתחלה, חלק א, מאת שלומית חייט, שרה ישראלי והילה קובלינר (אקדמון, 2000). עניין ראשון העולה בביור מעיון בספר הוא קהל היעד. מבנה הספר, השפות והתכנים מעידים שהוא מיועד, בעיקר, לסטודנטים יהודים דוברי אנגלית. זאת ניתן לראות מהשימוש באנגלית ומאוצר המילים היהודי דתי שאינו מוקנה כפריט לכסיקוני: חלה (עמ' 25), שבת (עמ' 105), מנורה (עמ' 128), וכדומה.⁸ זאת ועוד: רבים מספרי האולפן של האגף לחינוך מבוגרים, כגון כולנו יחד של ד"ר שלמה קודש ואלף מילים מאת אהרון רוזן הוותיקים, נכתבו עבור קהל עולים, ברובו קשה-יום, ומציגים בתוכם אנשים, שכמו הלומדים בהם טרודים בענייני פרנסה, משפחה ומשק בית. לא כן עברית מן ההתחלה: הדמויות בספר האולפן של האוניברסיטה העברית מקדישות את רוב זמנן לפנאי ולבילויים. ניתן למצוא בספר התייחסויות רבות לבתי מלון: ממלונות ים המלח (עמ' 211),

5 בין הראשונים לכתוב על הנושא היה דניאל בר-טל. ראו את מאמרו, שנכתב עם שמואל זולטק, השתקפות דמות הערבי ויחסי יהודים-וערבים במקראות, מגמות, לב(3) (תשמ"ט), 301-317. בחינה מחודשת ועדכנית יותר של הפוליטיקה בספרי הלימוד בתיכונים ישראליים, ובעיקר על ייצוג הפלסטינים, ניתן למצוא אצל Nurit Peled-Elhanan, *Palestine in Israel School Books: Ideology and Propaganda in Education* (London and New York: I.B. Tauris, 2012).

6 למשל, ניתוח של ספר הלימוד הוותיק כולנו יחד אצל Esther Schely-Newman, *Constructing literate Israelis: a critical analysis of adult literacy texts*, *Israeli Studies*, 15:2 (2010), 196-214.

7 אלי פודה מציג את המורכבות שבשימוש בספרי לימוד כאמצעי להסברה וחיוק השלטון, ועם זאת מבקש להמשיך ולבחון את הנחות היסוד המנחות את כותביהם ואת כוחם כיוצרי מודעות וזהות. הוא מצטט את הווארד מלינגר המשווה בין ספרי הלימוד למספרים הכפריים המסורתיים, אלה האחראים להעביר לדור הצעיר את מה שהמבוגרים מאמינים שעליהם לדעת ביחס לתרבותם כמו גם לזו של אחרים. הציטוט מתוך Howard D. Mehlinger, *International Textbook Revision: Examples from the United States*, *Internationale Schulbuchforschung*, 7 (1985), 287.

בתוך Elie Podeh, *History and memory in the Israeli educational system: the portrayal of the Arab Israeli conflict in history textbooks (1948-2000)*, *History and memory*, 12 (1), 65-100 (p. 66).

8 Fenya Fischler, Hebrew essay, Post graduate language acquisition essay, SOAS University of London, submitted April 2013.

וארוחת הבוקר בבתי המלון בישראל (עמ' 193) ועד למלון היסטורי בבית השעונים בירושלים (עמ' 340). בעוד שמאלף מילים מצטיירת תמונה של תלמיד אולפן הרוכש מיומנות בשפה גם במקום העבודה, התלמיד של עברית מן ההתחלה לומד עברית בכיתה וגם על שפת הים, בפאב או בקניון, כשהביטוי 'עושה חיים' מופיע עוד לפני שיעור 1 בספר.⁹ ישראל הנתנית ונופשת זאת, העולה מדפי הספר, היא גם מגוונת ורבת פנים. הביטוי 'אנשים מכל העולם' חוזר ומופיע בתיאור כל מקום בארץ כמעט, וגם האיורים ההומוריסטיים של נעם נדב והתצלומים המלווים את הכתוב מעידים על מגוון רב של ישראלים וישראליות: חילונים ודתיים, קיבוצניקים ותל אביבים, ספרדים ואשכנזים, זקנים וילדים, ועוד.¹⁰ ישראלים אלה רואים סרטים, עושים קניות, יושבים בבתי קפה, ושוב - כמו הקורא המדומיין של הספר - נהנים מזמן חופשי ותרבות פנאי. יש גם ניסיון אמתי להציג את השונה בתוך החברה הישראלית. הטקסט המספר על יהודי אתיופיה מלווה בסיפור-עם אתיופי, מתוך רצון להציג קהילה זאת בכלים שלה ולא רק מנקודת מבט ישראלית צברית. הסיפור עצמו, 'אישה טובה' (עמ' 280), מעורר אצל תלמידות ותלמידים רבים אי נוחות בשל הנחות היסוד השוביניסטיות שבו. והנה דוגמה לאופן שבו הרגישות הפוליטית של התלמידים באה לידי ביטוי, ויש מקום לנצל זאת כדי להעשיר את יכולתם המילולית לדון בשובניזם ובשנאת נשים, כמו גם במפגשי תרבויות ואורח חיים, ולא רק לראות בטקסט תרגיל נוסף בהקניית העבר של בניין פעל גזרת ע"ו.

ממה מתעלמים, מה משאירים, והאם זה מוצדק

לאור מגוון הדמויות והתרבויות העולה מן הספר, בולט במיוחד העדרם של הפלסטינים ושל ערבים אזרחי מדינת ישראל, מלבד באזכורים חולפים וללא תוכן ממשי. יוצא דופן מבחינה זו הוא טקסט אחד בעל אופי אנתרופולוגי העוסק במוזיאון ג'ו אלון בנגב (עמ' 148). איך ניתן להסביר ולהצדיק התעלמות זאת? האם אפשר להציג ישראל רבגונית אך נטולת ערבים? והאין התעלמות מהסכסוך ומסוגיות פוליטיות בוערות כשלעצמו סוג של נקיטת עמדה פוליטית? מפת ישראל המאוירת, המופיעה בתחילת הספר (עמ' כ"ב) אינה כוללת סימון של עזה או של שטחי יהודה ושומרון, ולא מופיעה בה אף עיר ערבית מלבד רהט, יריחו ויפו, שזכות לאזכור גם בהמשך, אך ללא תושביהן הערבים.¹¹ עבור רבים מתלמידי העברית באוניברסיטאות בעולם, שפתה של מדינת ישראל קשורה קשר הדוק להתנהלות המדינית של קברניטיה; מטרתם בלימוד העברית היא הבנה טובה יותר של מצב החברה והפוליטיקה בישראל. אך רוב ספרי הלימוד, ובעקבותיהם גם תוכניות הלימודים, נמנעים מלתת לתלמידים היבטים משמעותיים בשפה זו. יוצא שהתלמידים אינם יודעים איך לכנות בעברית את תושבי עזה, או איך קוראים לגדר ההפרדה. וכך, מתוך ניסיון להימנע מהבעת עמדה פוליטית ומתוך רצון לייצג ולהציג

9 Emily Lewsen, *Hebrew from scratch and Israel's ulpanim*, Post graduate language acquisition essay, SOAS University of London, submitted April 2012.

10 Ibid.

11 בשיחה עם נורית צרפתי, מאירת ספרי ילדים שעבדה בעבר כמאירת במשרד החינוך ואיירה ספרי לימוד והוראת עברית רבים, היא ציינה שניסיון שלה לסמן על מפת ארץ ישראל, שהופיעה באיור כתלויה בכיתה לימוד, את תוואי הקו הירוק נתקל בסירוב. חשוב לציין את חשיבות מקומם של איורים, בעיקר בספרי הלימוד למתחילים, ששליטתם בשפה חלקית ולפיכך דימויים ויזואלים 'מספרים' בשבילם אף יותר מהטקסט הכתוב. צרפתי גילתה רגישות חברתית ופוליטית באיוריה המבקשים להציג פנים רבים לישראליות ולישראלים, תוך שימוש בסמלים מוכרים. פלד-אלחנן (2012) מקדישה פרק בספרה *Palestine in Israel School Books* לחשיבות תסדיר העמוד, הגרפיקה ומערך הטקסט והתמונות ליצירת משמעות, ראו פרק 3. נושא האיור והגרפיקה של ספרי הלימוד באולפן ראוי לבחינה ועיון, בהקשר הנוכחי וגם מעבר, ועל כך, בבוא היום, במאמר אחר.

עברית אובייקטיביות ועל-זמנית, נשארים הסטודנטים עם אוצר מילים ויכולת ביטוי מצומצמים, חלקיים ומוגבלים.

חשוב לציין שישנם ספרי הוראת עברית, בעיקר לרמות המתקדמות, הכוללים מאמרים ואזכורים בנושאים פוליטיים, כמו פרק העוסק בפרשת קו 300 בספר בין השורות מאת גלי הומינר וצוקי שי (אקדמון, 2011). כמובן, העיתונות, הרדיו ושידורי הטלוויזיה והאינטרנט גדושים בתוכן, אך מעט מדי מזה זמין לתלמידים המתחילים, ומורים רבים נמנעים ומסתייגים מנגיעה בנושאים 'רגישים'. עם זאת, אין לשכוח שהתלמידים, סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, או אזרחים מן השורה הלומדים במסגרות העשרה וחינוך מבוגרים, חשופים למידע ממקורות אחרים. מדוע לא לנצל ידע ועניין בדיוק באותם נושאים בווערים על מנת להפוך את הלימוד לרלוונטי ולשימושי. והאם צריך ואפשר למחוק נתח של העברית העכשווית המשמש בחיי היום יום של דובריה?! וכך, בשנת בחירות, היו תלמידים שצפו בסרטוני תעמולה של המפלגות השונות מחוץ לכותלי הכיתה, וגילו לצערם שהידע שלהם בעברית לא מאפשר להם להבין ולפענח את הדברים. לגישתי, אפשר, מותר ונכון לכלול גם חומר הקשור בחיים הפוליטיים ובמערך המפלגתי בשיעורי העברית, מבלי לסנן או לצנזר, אך גם ללא הבעת עמדה פוליטית. ודווקא בחו"ל העניין פשוט יותר, כי אין לתלמידים זכות בחירה, ולפיכך אין למורה כוח להשפיע על תוצאות הבחירות כלל. חשוב לציין גם שרובם של לומדי העברית ברחבי העולם זוכים ללמוד את השפה מדובריה הילידים, דבר שאינו בהכרח קורה בנוגע לשפות אחרות. עבור חלקם, זהו גם מפגש ראשון, ואולי חד-פעמי, עם ישראלי, גם אם מדובר במישהו שחי כבר שנים רבות מחוץ לישראל. ודווקא בשל כך יש מקום למורה להציג דעות ו'משנה אידאולוגית' אישיות, על מנת להדגיש את העובדה שהחברה הישראלית בנויה ממכלול של יחידים, ממגוון של דעות, רקעים ומעמדות, ומתוך כך גם להכיר בשונות ובייחוד של כל אחד מהתלמידים. אותה השפה המאפשרת למורה לייצג את החברה הישראלית צריכה להיות גם השפה שבה יכול כל אחד מלומדיה לבטא ולייצג את תרבותו, עמדותיו הפוליטיות ורעיונותיו.

סופי שמאס, התלמידה הלבנונית שציטטתי בראשית דברי, מבקרת בחריפות את חוויית לימוד העברית באוניברסיטת ניו יורק, שם הרגישה שונה ולא שייכת וחסרת זכות לבעלות על השפה הנרכשת. כמו-כן הייתה זו עבורה שפה זרה ומלאכותית, ובניסוחה:

בשיעורי עברית ברחבי ארצות הברית מוגשת לתלמידים גרסה קלה לעיכול של ישראל, נטולת מחסומים וחומות הפרדה, ללא התנחלויות או סגר, וכמובן ללא פלסטינים [...] תלמידים קוראים וכותבים על העליות לפלשתינה, תולדות דגל ישראל, וחיי הלילה בתל אביב, כאילו כל זה מהווה חלק משיחה סלון קלילה ונטולת דאגות.¹²

ועבור תלמידה לעברית מלונדון, התחושה הייתה שספר הלימוד לא נכתב עבורה אלא ההנחה של המחברים היא שרוב לומדי העברית הם בעלי רקע יהודי, ובנוסף לכך מתכננים לעלות או לבקר בישראל.¹³ ומה על אותם התלמידים מדרום לבנון, או מקטאר, אך גם מפולין או מבריטניה, המכירים את המציאות הישראלית מן העיתונות או ממחקר אקדמי של ההיסטוריה, החברה והפוליטיקה של ישראל והמזרח התיכון? כיצד ניתן לנצל ידע זה ולמנף אותו לשיפור חוויית לימוד השפה, ואיך עלינו להשתמש בידע הזה מבלי להפוך את שיעורי העברית לזירה פוליטית?

12 קישור בהערה מספר 2 לעיל.

13 Fischler, 2013.

ואיך נתרגם כל זאת למעשה? יש להפעיל שיקול דעת ולהתאים את האופן בו ניתן ורצוי לעסוק בפוליטיקה בשיעורי העברית לכיתה, למורה ולמסגרת ההוראה. אחרי כעשור שנים של הוראה בסואס אני מוצאת שאחד ההישגים שלי בהוראת העברית, בעיקר עם כיתות המתחילים, היא ביצירה אורח מיוחדת בכיתה, של מעין מועדון סגור ואקסקלוסיבי, שמאפשר לתלמידים לשמור על כבודם ועל ביטחונם העצמי גם כשהם נאלצים לגמגם בשפה לא מוכרת או ללמוד, כמו ילדים, לקרוא שעון, לתת שמות לצבעים, לבני משפחה או לעצמים. אותה אינטימיות והידיעה שכל מה שמתרחש בין כותלי הכיתה (בשפה שכביכול אף אחד מלבדנו לא מבין ממילא) מאפשרים לתלמידים גם לדון בנושאי השעה, ברצינות ובלהט, אך גם בסובלנות ומתוך ידיעה שמדובר, בסופו של עניין, בתרגיל לשוני גרידא: בהזדמנות להפגין יכולת הבנה וביטוי בעברית גם בתחום חשוב זה של חיינו.